

Sinkó Ervin kőkockái

Kitört nálatok a polgárháború, olvastam kora reggel a mobiltelefonon budapesti barátom kérdését. Az első pillanatban nem tudtam pontosan válaszolni, ugyanis hónapok óta érzékelem a hideg polgárháborús hangulatot, de újabban már nem csak hangulatról van szó. Az elmúlt napokban ugyanis nem csupán kisebb-nagyobb incidensekre került sor, hanem a rendőrök és a csendőrök gyakran a Szerb Haladó Párt fémrudakkal felszerelt tagjaival vagy verőlegényeivel összefogva megütköztek az egyetemistákkal és a hozzájuk csatlakozó tüntető polgárokkal. A letartóztatások száma is nagyobb lett, a sérültek száma is megugrott. A tüntetők ugyanis legtöbbször a Szerb Haladó Párt irodái előtt tüntettek, ahol a rendőrségi és a csendőrségi kordonok akadályozták meg, hogy a tüntetők kárt tegyenek benne. Újvidéken egy éjszaka nem őrizték a kormánypárt irodáit sem a rendőrök, sem a pártaktivisták, a dühös tüntetők betörték az iroda ablakait, és tönkrevették a berendezést. Előző nap ugyanott durva incidensre került sor, az irodát őrző aktivisták a rendőrséggel karöltve megütköztek a tüntetőkkal. Mindkét oldalon voltak sérültek. Lőfegyver használatára is sor kerül, a hadsereg egyik tisztje a levegőbe lőtt, állítólag azért, mert ő és a szolgálatban levő barátai életveszélybe kerültek. Ez azt jelenti, hogy a szerb katonaság valamiképpen belekeveredett az eseményekbe.

Mi történt? Miért nem őrizte a rendőrség az újvidéki pártirodát, amikor ugyanazon az éjjelen az ország más városaiban helyén volt a rendőrség? Az előtte levő napokban az újvidékit is éjjel-nappal őrizték. Szokatlan volt látni a rendőröket a pártirodák előtt. A kormánypárt központi irodája ugyanis a Felszabadulás sugárúton, a lakásom közelében található, úgyhogy néhányszor „házhoz szállították” a tüntetéseket, ezért tanúja lettem a tüntetések alakulástörténetének. Kezdetben kifejezetten karneváli hangulatban zajlottak, valamelyes kivételt csak a pártirodák képeztek, mogorvább hangulatúak voltak, de kezdetben nem voltak súlyosabb incidensek.

A pártirodák bősztették leginkább a tömeget. Nem csoda, hiszen például az újvidéki pártirodából egy éjszaka négy kirohanó aktivista szétverte egy a közelben matricákat ragasztgató fiatal lány állkapcsát. A büntetőeljárás azonban elmaradt, mert a verőlegények elnöki kegyelemben részesültek, még mielőtt a bírósági tárgyalásra sor került volna. Vučić elnök döntését megindokolva egyenesen hősnek nevezte a verőlegényeket. A karneváli hangulat a március 15-i nagy belgrádi tüntetés után, amelyen több mint 300 ezren vettek részt, lassanként megszűnt, mivel a hatalom a rendkívül tömeges tüntetés után erélyesebben számolt le a tüntetőkkal. Az utcák és a terek fokozatosan csataterré váltak.

A rendőrség világos nappal is őrizte a pártirodákat. Piaci bevásárlókocsimmal évek óta az újvidéki pártiroda előtt haladtam el, hogy a közeli üzletben

két ballon ásványvizet vásároljak. Most meggondoltam magam. Inkább át-
tértem a napos oldalra. Történt ugyanis, hogy egy alkalommal az iroda előtt
elhaladva észrevettem, hogy a rendőrök gyanúsán méregetnek. Nem esett
semmi bántódásom, le sem állítottak, de mégis kellemetlen érzés vett erőt
rajtam, miután a városi legendák szerint a pártirodák környékén verőlegé-
nyek is tartózkodnak.

Miért kerültek a pártirodák a figyelem központjába? A Szerb Haladó Párt
tagjai megelégtették, hogy az irodák előtt kisebb-nagyobb incidensekkel tűn-
tessenek, a falakra firkálganak, véres kezeket fessenek, ezért elhatározták:
a csendőrökkel és a rendőrökkel együtt védik meg az irodáikat. Kezdődött a
vajdasági Óverbászon és Palánkán. A tüntetők békésen viselkedtek az iroda
előtt, amikor is hideg vízzel fecskendezni kezdték őket. Kaptak a csendőrök
is, de ők udvariasan túrték. Azután következett a legrosszabb. Az irodából
pirotechnikai eszközöket, sörösüvegeket, petárdákat, kavicsokat és fémből
készült tárgyakat is dobáltak rájuk, az utca sarkán pedig fémrudakkal ke-
zükben fekete inges verőlegények jelentek meg, akik a rendőrség segítsé-
gével menekülésre kényszerítették a tüntetőket. A rendőrség több tüntetőt
letartóztatott, a verőlegényeket békén hagyta. Az „óverbászi csata” vész-
hírként terjedt az országban. Másnapra az egyetemisták országos méretű
tüntetésre szólították fel a polgárokat. Vagy harminc városban tüntettek a
polgárok, s a pártirodák előtti terek tényleg csatatérre emlékeztettek. A belügy-
minisztérium vagy negyven sérült rendőrrel számolt be, több tucat polgárt
rendbontás vagy a rendőrök bántalmazása miatt letartóztattak. A valjevói
egészségügyi központban annyi sérült civil jelentkezett, hogy az orvosok
nem tudták őket befogadni. Ha nem súlyosak a sebek, gyógyítsák magukat
az áldozatok, mondták. A zűrzavaros verekedés arra utalt, hogy mindenki-
nek fogytán a türelme, a rendőröknek is, a hatalomnak is és a tüntetőknek
is. A tüntetők radikalizálódtak, ők is dobálták a petárdákat és az utcakö-
veket. Az egykor békés tüntetők egyre többször folyamodtak erőszakhoz.
A kormány média egész nap sugározta az újvidéki pártiroda rombolásának
jeleneteit. A lakásom környékén levő pártirodához közel van a Biztonsági
és Információs Ügynökség (BIA) székhelye és a városi rendőrség épülete.
Egész éjszaka hallgattam a mentő- és a rendőrautók szirénázását. Az épület
betonlapjai nagy forróságot leheltek ki, álmatlanul forgolódtam az ágyban,
és Anikóval eldöntöttük, hogy kiköltözünk Anikó házába, Temerinbe, ahol
művelhetem a kertet, mint a NATO-légitámadás után.

Hallgattam a híreket. Vučić elnök és Vučević pártelnök bejelentette: az ál-
lamot támadták meg, és az állam minden jogszerű eszközt felhasznál, hogy
megvédje magát. A politológusok és a hírmagyarázók a közeli polgárháború
kirobbanását helyezték kilátásba. Többen arra a következtetésre jutottak,
hogy a Szerb Haladó Párt polgárháborút robbant ki, hogy bevezesse a rend-
kívüli állapotot. A pártvezetők bejelentették, hogy szó sem lehet polgárhábo-
rúról, csak a törvényeket kell erős kézzel érvényesíteni. Polgárháború vagy
rendkívüli választások? A pártvezetők előrehozott választásokat sejtettek,
de nem határozták meg, hogy mikor kerül rájuk sor. És mi történik addig?

Hónapokkal ezelőtt úgy gondoltam, hogy a választások jó megoldást jelen-

tenek, de féltő, hogy a polgárháborús hangulatban, a választási kampányok továbbfeszítik a húrt. Jól jönne a választások előtt bölcs kompromisszum, olyan, mint amelyet Churchill emlegetett. Kompromisszum, amellyel egyik fél sem elégedett. Nehezen hihető, hogy a választások előtt erre sor kerül.

Az utca hangulata forradalmi, de a forradalom lehetetlen. Szerbia új ellen-séggel szembesült. A forradalmak diktatórikus rendszereket döntöttek vagy döntöttek volna meg. Szerbia azonban nem nevezhető diktatórikusnak, hiszen léteznek ellenzéki pártok, biztosítva van a békés gyülekezési szabadság, igaz, kínos körülmények között, de megjelennek a kritikus szellemű médiumok, tehát létezik alternatíva, ezért logikusnak tűnik az axióma, hogy kormányváltás kizárólag választások útján lehetséges. Ebben nyilvánosan mindenki egyetért. Mindaddig nem találkoztam az erőszakos kormányváltás igényével. Az erőszakot mindkét tábor elutasítja, miközben az utcán tombol az erőszak, amelynek nem kell okvetlenül politikai jellegűnek lenni. Az utca sem biztonságosabbé, mert különböző csapatok garázdálkodnak, amelyeknek nincs közük a politikához, vagy pedig a politika álarcát viselik. A rendőrségnek nincs ereje, hogy az „apolitikus bandákat” ellenőrizze.

Szerbia patthelyzetbe került.

Az egyetemisták új helyzetben találták magukat. Nem hagyományos diktatúrákkal kerültek szembe, hanem a közép-európai bársonyos forradalmak után születendő hibrid demokráciával, illetve autokratikus politikai rendszerrel, amelyben léteznek, de nem működnek a független demokratikus intézmények. Akadnak példák, amelyek arról szólnak, hogy ez választások útján megdönthető, ez történt Lengyelországban. Viszont vannak országok, mint például Szerbia, ahol immár közel másfél évtizede ugyanaz a párt van hatalmon, az ellenzék a választásokon sorra kudarcot vallott, viszont a tömegekben rendkívül erőteljes ellenzéki mozgalmak léteznek. Az egyetemista mozgalmak idején ez látványosan kiderül. Azt egyetemisták kezdetben csak reformokat követeltek, a független intézmények működését, a különböző korrupciós ügyek felderítését, szereplőinek bíróság elé állítását, és azoknak a személyeknek a megbüntetését, akik az egyetemisták ellen erőszakkal léptek fel. Nagyjából úgy is mondható, hogy a programjuk erősen hasonlít a kilencvenes évek kelet-közép-európai értelmiségiek programjához, egy perdöntő különbséggel. A 89-es ellenzék puhuló diktatúrával került szembe, az egyetemisták viszont az acélosodó autokratikus rendszerrel. A diktatúra elitje engedékenyebbnek bizonyult, mint az autokratikus rendszer szereplői, ami azzal magyarázható, hogy az utóbbiak többpárti választásokon kerültek hatalomra, tehát legitimációs alappal rendelkeznek. Az ellenzék azzal magyarázza a vereségét, hogy a kormánypárt csalásaival tett szert erre az alapra. Ez nem játszik perdöntő szerepet, mert az európai politikusok kifejezik ugyan „aggodalmaikat”, de a csalások ellenére elismerik az EU-ba cammogó kormányt. Az egyetemisták a kilencvenes évek módszereit próbálták alkalmazni, s abban reménykedtek, hogy a tömeges demonstrációk megingatják az autokrata hatalmat, s alapvetően kérdésessé teszik legitimációs alapját, de még valódi párbeszédet sem sikerült kicsikarniuk. Ellenkezőleg, a helyzet egyre feszültebb. Erősen kétlem, hogy a kormány-

váltásra nyílt erőszakkal kerül sor. Inkább a polgárháború küszöbén egyre mérgezőbb lopakodó erőszakra lehet számítani, amellyel Szerbia önmagával vívja a harcát. A helyzet egy az évekkel ezelőtt írt monodrámámat juttatja eszembe. A *Play Sinkót*. Sinkó Ervin, aki a harmincas években az erőszak és az erőszakmentesség dilemmájával vívódott, a monodrámában felemeli a utcai kőkockákat, de nem hajítja el, hanem csak annyit mond, hogy „*Jaj, nekem! Jaj, önöknek! Jaj, nekünk!*”. Igaz, a fasizmus megjelenésekor Sinkó mégis döntött: vállalta az erőszakot.

70

Gulyás Andrea Katalin: Törékeny stabilitás 1.